Przesyłka opłacona ryczałtem.

№ 28 (82) Нядзеля, 19-га Ліпня 1925 г. м. Вільня. Год II.

ГРАМАДЗКІ ГОЛАС

Выходзіць адзін раз у тыдзень. Цана нумару 15 грошай.

Падпісная цана на 1 месяц 80 гр.
„ „ 3 „ 2 зл. 40 гр.
За граніцу ўдвая даражэй.

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі: Wilno, ul. Niemiecka, 1 „Hotel Sokołowskiego" pokój № 26. Рэдакцыя адчынена ад 10—2 гадз. Рэдактар прымае ад 11—1 гадз. удзень, апрача сьвятаў.

Цана абвестак за радок пэтыту: на 1 стар. — 15 гр.; у тэксьце — 10 гр.; на апош. стар. — 5 гр.

Новая перасьцярога.

Выбары 1922 года далі нам 16-ку.

Бязумоўна, пэўную нэгатыўную ролю ў дзяржаўным жыцьці краю, наагул, і зусім сумную ролю ў нашым нацыянальным беларускім жыцьці — 16-ка адыграла.

I хто ведае, калі-б агульна-палітычная сытуацыя, як ўнутраная, так і вонковая, была больш адпаведнай для 16-кі, ці ня адыграла-б яна значна вялікшай ролі?!...

16-ка была збудавана па прынцыпу нацыянальнаму: усе пакрыўджаныя нацыянальныя меншасьці злучыліся ў ёй і стварылі адзіны фронт.

У сучасны мамэнт гэтага ўжо няма. Ад часу, калі найбольш моцная складовая частка 16-кі — жыды адкалоліся ад яе, 16-ка, як саюз меншасьцяў, перастала існаваць. Выхад жыдоў быў толькі аднэй з прычын распаду 16-кі; галоўнай-жа прычынай гэтага распаду быў мамэнт не нацыянальны, а соцыяльны.

Ужо даўно зарысаваўшыйся падзел славянскіх меншасьцяў на два лагеры, нарэшце, прыняў зусім конкрэтныя формы. Ультра-радыкальныя часткі гэтых меншасьцяў зрабілі рашучы крок, і зусім прыблізіліся да комуністычнае фракцыі.

Гэткім чынам беларуская „ляваца" разьбіла Бел. Пасольскі Клюб і стварыла асобную „Сялянска-Работніцкую Грамату", з зусім выразным тварам; рэшта — абломкі „Бел. Пас. Клюбу" — прадстаўляюць ужо зусім дзіўную камбінацыю: умяркаваных клерыкалаў, „тоже бѣлорусов", быўшага „правадыра" клюбу і г. д. На чале гэтага новага „клюбу" паставілі нулявую фігуру, зусім адпавядаючую зьместу „клюба". Пры гэтакім „вінігрэтным" складзе новага „Бел. Пас. Клюбу" і „выразнай" палітычнай фізіаноміі яго старшыні, палітычнае credo гэтага „клюбу" — ёсьць такая загадка, якую і Піфія, мо, не разгадала-б!

Трэба прызнаць, што паслы, аб'яднаныя ў „Сялянска-Работніцкай Грамадзе" знайшлі бязумоўна лёгічны і адзіны выхад з таго тупіка, у які ўбіўся нябошчык-Бел. Пас. Клюб. Выхад гэты мы ўжо даўно прадбачылі („Ці за ці проці?"), гэта ёсьць — *супольны соцыяльны шлях з Радавай Беларусьсю*.

А з кім-жа цяпер пойдуць „разьбіткі карабля"? Застаецца яшчэ толькі адзіны шлях... той, па якому ўжо даўно цьвёрда і пераконана йдзе Часовая Беларуская Рада! Ці ня пойдзе гэтым-жа шляхам і новы „Бел. Пас. Клюб"? Але чым тады апраўдае ён сябе ў вачох грамадзянства за тую лаянку, якую бязупынна зьмяшчалі па нашаму адрасу яго афіцыёзы — „Праўды", „Долі", „Іскры" і г. д. Бо нашая ідэялёгія — ідэялёгія польска-беларускага паразуменьня, ўвесь час называлася імі „здрадай", „дэфэнзыўнай працай", „бандытызмам" і г. д. Што-ж скажуць цяпер п.п. паслы новага клюбу?

„Сялянска-Работн. Грамада" мае выразны твар! Гэта ўжо ня „вінігрэт", а выразная і спаяная, як палітычна, так і сацыяльна — група. У „грамадзе" толькі 4 паслы! Але дзеля таго, што невялічкая група гэта мае зусім выразную праграму, ня менш выразную тактыку, а галоўнае, мае моцнага і вельмі небясьпечнага закордоннага саюзьніка — Радавую Беларусь, дык лічба „4" прымае зусім іншую вагу. Значэньне гатае групы яшчэ больш павялічваецца калі ўспомнім, што з кожным днём прыбліжаюцца новыя выбары! Мы бачым, што ад часу выбараў у 1922 годзе, дэструкцыйныя элемэнты значна ўзмацавалі свае пазіцыі. Замест толькі 2-х паслоў комуністых, яны стварылі ўжо моцны „трайны саюз", які складаецца з „Комуністычнае Фракцыі", „Незалежнае Хлопскае Партыі" і „Сялян.-Работн. Грамады". Гэты саюз, бязумоўна, як адзін чалавек, стане да выбараў. Яму ўжо непатрэбны будуць і 16-ка, і грошы жыдоўскіх купцоў, бо золата ракой пацячэ на іх „працу" з Менска і Масквы.

Перамога 16-кі была, адначасова, і вялікай перамогай антыдзяржаўных элемэнтаў; гэтую перамогу мы балюча адчувалі на сабе, адчувалі „крэсы", адчувала і ўся Дзяржава. І цяпер перад новай, яшчэ больш грознай, *небясьпекай* патрэбна хуткая мобілізацыя ўсіх дэмократычных антыбальшавіцкіх і антысоцыялістычных групаў беларускага грамадзянства. Гэтая консолідацыя лёяльна-дзяржаўных беларускіх груціровак павінна пацягнуць за сабой даўно насьпелы перагляд дасюлешніх адносін да нас польскага грамадзянства.

Бо, дзякуючы сыстэматычным ненармальным, няшчырым і несправядлівым адносінам польскага грамадзянства да беларускага пытаньня, калісь вялікі і магутны беларускі полёнафільскі лагер—с кожным днём паменшаецца! Каб спыніць гэты працэс, польскае грамадзянства павінна найхутчэй перагледзіць свае адносіны да умеркаванай беларускай дэмакрацыі. Толькі кардынальная зьмена адносінаў польскага грамадзянства да беларускага народу, дасьць магчымасьць падыйсьці да разрашэньня гэтак балючага і важнага „крэсавага" пытаньня.

Але, перадусім, патрэбна шчырасьць. Толькі шчырыя адносіны да беларускай дэмакрацыі, могуць пагадзіць 4 мільённы беларускі народ з Польшчай; а пры гэтай шчырасьці бязумоўна прападзе і сумны факт сыстэматычнага зьяўленьня на беларускім палітычным гарызоньце розных авантурных адзінак „z pod ciemnej gwiazdy", а то, нават, і проста з крымінальнаю пройшласьцю.

Польскаму „крэсоваму" грамадзянству нельга ніколі забываць аб скандальных выніках сьпіску № 22.

Газэту прачытай і перадай суседу!

Янка Купала.

(З нагоды 20-гадовага юбілею, ягонае паэтыцкае творчасьці).

15 траўня, бягучага году мінул 20-тыя ўгодкі (1905—1925) паэтыцкае творчасьці, найвялікшага з сучасна жывучых песьняроў беларускіх, Янкі Купалы.

Янка Купала, якога запраўднае імя й прозьвішча — *Іван Луцэвіч*, радзіўся ў Меншчыне ў 1882 годзе і паходзіць з незаможнае засьцянковае шляхты.

Ужо з малых гадоў зазнаў ён шмат бяды і зьдзеку, ды-й быў прымушаны да цяжкое фізычнае працы.

Але гэныя цяжкія абставіны не зламалі маладога хлапца, а толькі загартавалі ягоную кволую душу паэта, якая безпасрэдна, падчас цяжкай працы, знаходзіла сабе палёгку, выліваючы свае настроі і думкі ў сумных скаргах-песьнях....

I вось у 1905 годзе адбыўся першы дэбют маладога паэты на шпальтах прэсы.

15 траўня 1905 г. расейская газэта „Северо-Западный Край", выходзячая ў Менску, зьмяшчае на сваіх старонках беларускі верш Я. Купалы пад назовам „*Мужык*". Верш гэны спаткаўся з пахваламі і вось, заахвочаны удачаю, паэт выдае ў 1908 г. першы невялічкі зборнічак сваіх вершаў пад назовам „*Жалейка*", які абыймае вершы пісаныя ад 1905 да 1908 году. Вершыкі ў ім скромныя; формы вершаў не адзначаюцца рожнароднасьцяй; характар творчасьці — сялянскі, вясковы.

Але некаторыя з іх, маюць ужо ў сабе запаведзі нязвычайнага таленту I сапраўды, у чарговым зборніку паэзыяў, пад назовам „*Гусьляр*", выйшаўшым у 1910 г., і абыймаючым творчасьць паэты ад 1908 да 1910 г., мы ўжо бачым вялікі поступ датычна зьместу і формы ягоных вершаў.

Ды, мала таго, мяняецца тон і псыхіка паэта. Бо калі ў „Жалейцы" ён, між іншым, скромна казаў: „Я не паета, крый мяне Божа..." і г. д., то цяпер, у вершы „Гусьляр", ён прамаўляе з поўнай сьвядомасьцю велічы свайго становішча, як паэта.

„Гэй! Гусьляр, гусьляр!
Ты удар, удар!
Па струнах-званах!..."

З ростам і пашырэньнем ягоных духовых гарызонтаў, расьце й пашыраецца і ягоная творчасьць.

У тым жа 1910 г. зьяўляецца ягоная першая паэма ў 12-ці абразах „*Адвечная песьня*", у якой малююцца абразы з жыцьця беларуса-селяніна, ад люлькі аж да труны.

1913 год выяўляе ўжо поўны росьцьвіт ягонага таленту і прыносіць нам першы вялікі драматычны твор паэты: „*Сон на кургане*“, які ў сымвалічнай форме, закранае сацыяльнае пытаньне на беларускім грунце.

Твор гэны трэба залічыць да аднаго з лепшых ня толькі ў творчасьці Купалы, але і ў ваўсей беларускай адраджэнскай літаратуры.

У тым-жа 1913 годзе зьяўляюцца яшчэ: „*Паулінка*“, драма ў 2 акт. з жыцьця белар. здэнацыяналізаванай шляхты і „*Шляхам жыцьця*“, найвялікшы і найпрыгажэйшы зборнік ягоных вершаў за пэрыяд 1910—1913 г.

Зборнік гэты, стоючы на высокім мастацкім роўні, належыць да лепшых твораў паэты і выйшаў ужо 2-гім выданьнем у Вільні.

Сусьветная вайна спыняе па доўга ягоную творчасьць і толькі ў 1919 годзе выходзіць новы цэнны твор: „*Раскіданае гняздо*“ драма ў 5 акт. з сялянскага жыцьця, у якой, гэтак сама як і ў „Сьне на кургане“, элемэнт сацыяльны пераважае над нацыянальным.

У 1922 годзе, у Менску (ўжо пад бальшавікамі), выходзіць яшчэ адзін зборнік паэзіяў „*Спадчына*“, абыймаючы доўгі пэрыяд ад 1913 да 1922 г.

Каля гэнага-ж часу друкуюцца там „*Прымакі*“ камэдыя ў I акце і вялікая п'еса ў 4 актах пад назовам „*Тутэйшыя*“—трагі-комічныя сцэны з нядаўнага жыцьця „тутэйшых“ людзей.

Апошнім друкаваным творам паэта зьяўляецца зборнік вершаў „*Безназоўнае*“ выданы ў 1924 г., абыймаючы творчасьць паэта ад 1922 да 1924 г.

Але багатая творчасьць паэта не аграпічваецца гэтым.

Ен-жа ёсьць аўторам гістарычнае паэмы пад назовам „*Песьня а паходзе Ігара*“ і дасканальным перакладчыкам на беларускую мову пэрлаў чужацкае літаратуры, асабліва польскае.

Гэтак ён пераклаў на беларускі вялікую драматычную паэму з фантастычна-сымвалічным зьместам, вядомага польскага песьняра Жулаўскага пад назовам „*Эрос і Псіха*“ (W. Żuławski „Eros i Psyche“) і лібрэтто да опэры Манюшкі „Галька“ („Halka“ op. Moniuszki).

Шмат дробных перакладаў можна знайсьці ў зборніку „Шлахам жыцьця“, з якіх вызначаюцца пязвыклай точнасьцяй, захаваньнем разьмеру і мастацтвам апрацоўкі, пераклады з Міцкевіча, ласьне: 1) адрывак з „Конрада Вальлепрода“, 2) „Ваявода“ („Czaty“), 3) „Трох Будрысаў“ і 4) „Пані Твардоўская“.

Вядома, што гэткі „заходні“ чалавек ня можа сябе лішне добра пачуваць у „чырвоным“ Менску, дык ня дзіва, што ў апошнім зборніку „Безназоўнае“, у першым-жа яго вершу, мы знаходзім сьляды тае балючае духоўнае барацьбы паміж элемэнтамі: сацыяльным і нацыянальным якая йдзе ў псыхіцы аўтора.

„Я пралетар!... Мне бацькаўшчынай цэлы сьвет!“ — кажа ён з пафосам у пачатку вершу, а ў канцы ўсёж-ткі прызнаецца да „грэху“ супроць камунізму, ласьне, што яму дасюль яшчэ „*сьняцца сны аб Беларусі!*“ А значыць ідэя Бацькаўшчыны-Айчыны перамагае ў ягонай душы космапалітычныя імкненьні!...

Бязумоўна што ў варунках нармальнага жыцьця, у абапёртай на законнасьці дэмакратычнай дзяржаве, талент ягоны разьвіўся-б шмат ярчэй і багацей, але-ж тым большага спачуцьця і пашаны заслугоўвае ён, што не перастае тварыць на'т-у гэткіх, няспрыяючых вольнаму палёту паэтыцкае думкі, абставінах, як камуністычная аднабокасьць і вузасьць.

Дык *vivat, crescat, floreat ad multos annos!*

Язэп Сьветазар.

Палітычны агляд.

Здарэньні, якія цяпер дзеюцца на эўрапейска-азіяцкай арэне, можна назваць сусьветным палітычным крызісам. На нашых вачох падрываецца і падае сусьветны аўторытэт Англіі, што можа пацягнуць за сабой вельмі важныя зьмены ўва ўсім палітычным укладзе Зах. Эўропы. Азія аб'яўляе аткрытую вайну Эўропе ў асобе Англіі, якая дагэтуль зьяўлялася галоўным кіраўнікам лёсу азіяцкіх народаў. За здарэньні, якія дзеюцца ў Кітаі і інш. краёх, Англія вінаваціць толькі бальшавікоў. Гэткім чынам падгатаўляецца паважны конфлікт між Англіяй і Саветамі, каторы можа закончыцца вайной.

Гэтая новая вайна абойме ўсю Эўропу, Азію і паўночную Афрыку, і яна ўжо пачаласян а крайніх флангах гэтага вялізнага фронта ў 15—20 тысячаў кілёмэтраў, у Кітаі і Альжыры, а ў цэнтры гэтага фронта, Сярэдняй і Малай Азіі, Сырыі, Ягіпце і Зах. Эўропе вядзецца гарачая да яе падгатоўка. Ані бальшавікі, ані немцы зусім ня скрываюць сваіх плянаў датычна дзяржаваў, якія іх разьдзяляюць. Фінляндская газэта па поваду ангельска-савецкага конфлікта піша, што балтыцкія дзяржавы павінны ўважна сачыць за падзеямі, якія разьвіваюцца на Усходзе. Гэткую-ж раду можна даць і Польшчы, Румыніі, Чэха-Славакіі, Юга-Славіі і інш. дзяржавам, якіх лёс залежыць ад істнуючага міру.

Больш чым пэўна, што ангельска-савецкі конфлікт закончыцца аружным спатканьнем спачатку гэтых дзяржаваў, а пасьля магчыма што й іншых. Дзеля гэтага, надта важна наперад выясьніць значэньне дасьпеваемых падзеяў, каб, як кажа фінляндская газэта, не апынуцца ў неўспадзеўках. Пляны бальшавікоў заўсёды ведамы: яны імкнуліся і імкнуцца выклікаць рэвалюцыю на ўсенькім сьвеце і працуюць у гэтым напрамку ўсюды, дзе толькі ёсьць дзеля гэтага выгодныя варункі. Эўрапэйскі грунт аказаўся ня зусім падатным для бальшавізму. Захад яго ня прыняў. Ня гледзячы на ўсе стараньні бальшавікоў, уся іхняя ўдача абмяжоўваецца нязначнымі «выбухамі» і тэрорыстычнымі актамі, якія ня маюць вялікага значэньня. Дзеля гэтага яны выбралі Азію, якая мае вельмі падатны грунт дзеля іхняе работы. Нездаволеньне Азіі з эўрапэйцаў бязупынна расьце і бальшавізм мае ў гэтым нездаволеньні ролю іскры, папаўшай на бочку с порахам. Азія, як ведама, прадстаўляе цяпер адзіны рынак збыту для эўрапэйскіх дзяржаваў. І калі адабраць ад іх гэты рынак, дык эканамічны, а разам з гэтым і палітычны крах вялікіх эўрапэйскіх дзяржаваў, як Англія і Францыя— пэўны. А тады можа й удасца бальшавікам раздмухаць рэвалюцыйны пажар і ў Эўропе. У гэтай рабоце бальшавікам скрытна памагаюць немцы.

Якую-ж роль мае Нямеччына ў ангельска-савецкім конфлікце і якую можа выцягнуць адсюль дзеля сябе карысьць? Немцы хочуць нацкаваць Англію і Францыю на барацьбу ў Азіі і Афрыцы, што ўжо крыху ім удалося. Тады яны будуць пачувацца свабоднымі ў Эўропе і могуць падгатаўляцца да мамэнту рашучых падзеяў, каб выступіць на старане таго ці іншага. Эўрапэйцаў могуць выперці з Азіі або Афрыкі, але немцы нічога праз гэта ня трацяць і не шкадуюць пасьля таго, як яны ў рэзультаце сусьветнай вайны былі выціснуты з гэтых частак сьвету і пазбаўлены колёніяў. А ад таго, ці бальшавікі з гэтай вайны выйдуць пераможцамі ці пераможанымі, таксама яны нічога не трацяць. Рэзультат ангельска-савецкага спатканьня будзе залежны ад таго, ці ангельцаў падтрымаюць іншыя дзяржавы. Калі толькі Англія ў гэтай барацьбе застанецца адна, як цяпер, дык наперад можна сказаць аб яе няўдачы і ўтраце яе сусьветнай магутнасьці. Англія ўласнымі сіламі нічога бальшавікам ня зробіць і ня спыніць таго нездаволеньня ёю (Англіяй), якое ахапіла ўвесь Кітай, а хутка мабыць перакінецца й на Ягіпт.

Бальшавікі добра ведаюць псыхалёгію эўрапэйскіх дзяржаваў, якія хутчэй гатовы пашкодзіць адно аднаму, чымся памагчы.

Нядаўна на Балтыцкім моры адбылася дэмонстрацыя ангельскага ваеннага флёту проці Ленінграда, які пабываўшы ўва ўсіх прыбалтыцкіх дзяржавах, не зайшоў у Кронштадт. А італьянскі ваенны флёт быў у Ленінградзе, дзе быў вельмі добра прыняты бальшавікамі. І гэта ёсьць салідарнасьць хаўрусьнікаў перад блізкай небясьпекай! І гэтак усюды і ўва ўсім. Бальшавікі пераконаны, што калі толькі ім удасца падарваць ангельскую магутнась у Азіі, дык Амэрыка і Японія будуць толькі здаволены, што ня будзе на Усходзе для іх паважнага конкурэнта. Але эўрапэйскім дзяржавам, асабліва пагранічным з С.С.Р.Р., балканскім, Чэха-Славакіі і Францыі трэба глядзець на конфлікт між Англіяй і С.С.Р.Р. с такога погляду: праўда, Англія адзначалася эгоістычнай палітыкай; умешывалася ў чужыя справы, калі магла з гэтага мець нейкую карысьць,—але трэба памятаць, што ўсёткі яна падтрымоўвае Вэрсальскі трактат, ідэю Лігі Народаў і састаўляе процівагу Нямеччыне на Заходзе. А перамога

ФРАНЦІШАК АЛЯХНОВІЧ.

ДРЫГВА

драматычны эскіз ў 6-ёх абразох.

(*Глядзі „Грам. Гол.“ № 79*).

Манька (*ўваходзіць*). Пане Лякдугна! Кіньце пяяць! Цяпер ноч, усе сьпяць ды й на вуліцы чутно, прыйдзе паліцыя, зробіць пратакол . . .

Лякдугна (*хапае яе за руку, абліває яе сьлязмі і цалуе*). Маня! Ратуй мяне! я тону! дрыгва цягне мяне . . . І сябе ратуй! Уцякай ты з гэтае бруднае нары! уцякай на вёску! Там калосіцца жыта, там васількі цьвітуць, там сенажаць сьмяецца ўсімі сваімі краскамі — уцякай адсюль, Манька, бо прападзеш так, як я прападаю . . . (*плача*).

Манька. Ціха, пан Лякдугна, як можна!... Сорам! Вы чалавек разумны, вучоны — і гэтак плачаце!

Лякдугна (*перайшоўшы на іншы тон*). Праўда! Праўда, Маня! Далоў сьлёзы! Сьлёзы — гэта атрута, гэта яд, які расслабляе душу . . . Мы павінны сьмяяцца, весяліцца! Будзем пяяць гімн жыцьця і шчасьця! Няхай гудзяць літаўры, няхай сыплюцца кветкі! Будзем кружыцца як віхор у шалёных скоках! (*хоча абняць Маньку, яна ўцякае*).

Манька. Пане Лякдугна! Кіньце! . . .

Лякдугна (*да Галубоўскага*). Галубоўскі! А ты чаму ня скачаш? Хадзі, паскачам з табой у чэсьць радасьці жыцьця! (*хапае Галубоўскага за плечы і абняўшыся пачынае з ім нешта дзікае, пасьля абодва падаюць*).

Гаспадыня (*босая, неапранутая, у хустцы накінутай на плечы ўваходзіць на гэты шум*). А, Божа-ж ты мой! А што-ж тут робіцца? Галубоўскі! Што ты з глузду зьехаў, ці што? Ідзі спаць! (*да Лякдугны*): А вам, панок ня сорам? Разумны чалавек, а скача як дурны. А яшчэ студэнт!..

Лякдугна (*седзючы на падлозе*). Дрыгва цягне мяне . . . Ратуйце! Дрыгва цягне!

Гаспадыня. Ах, бяда з гэтымі п'яніцамі!

ЗАСЛОНА.

IV.

Рэч дзеецца пару месяцаў пасьля. Дэкарацыя тая самая. Вечар. Лямпы запалены. **Гаспадыня** дрэмле, седзючы за буфэтам. **Манька** сядзіць і нешта сабе шые. Лякдугна і Галубоўскі сядзяць пры адным са столікаў і п'юць гарэлку.

Лякдугна (*п'яны*). Іі, Галубоўскі!

Галубоўскі (*ікае*). Нне . . . магу!

Лякдугна. Ты, Галубоўскі, мастак, ты—артыст! У цябе душа не такая, як у іншых людзей, у цябе душа як арфа Эолева. Лёганькі дзьмух ветра, кожнае дрыгненьне чалавечага сэрца адклікаюцца на струнах душы тваей, Галубоўскі! Ты, Галубоўскі, павінен пісаць, ты напішаш вялікую рэч! Увесь сьвет пахіліць галаву перад табой, Галубоўскі! . . . І чаму ты ня пішаш, Галубоўскі?

Галубоўскі. Я пісаў. У канцылярыі пісаў. Трыццаць рублёў браў. Піць пачаў. З канцылярыі выгналі . . . і жонка выгнала . . .

Лякдугна. Жонка? Што ёсьць жонка, Галубоўскі? Для гэткіх людзей, як ты і я, няма жонкі, Галубоўскі! Ты, Галубоўскі, павінен ісьці праз жыцьцё, як праз усея-

бальшавікоў і няўдача Англіі азначала-б перамогу савецка-нямецкага хаўруса, канец Вэрсальскага трактату і канец таго палітычнага палажэньня, якое ўстанавілася ў Эўропе пасьля сусьветнай вайны. Рэзультаты гэткага ангельска-савецкага змаганьня перш за ўсё адбілісь-б на лёсе Польшчы, Румыніі і Балтыцкіх дзяржаваў. Вось дзеля чаго апошнія павінны ўважна сачыць за падзеямі на Усходзе.

N.

Палітычная хроніка.

У Польшчы.

Паміж „Вызваленьнем“ і „Пястам“ дайшло да паразуменьня ў справе зямельнай рэформы. У рэзультаце гэтага паразуменьня „Вызваленьне“ спыніла абструкцыю і праект рэформы быў прыняты Соймам ў другім чытаньні. Перагаворы міністра Радвана з беларускім і ўкраінскім пасольскімі клюбамі ня далі ніякага рэзультату і гэтыя клюбы зьбіраюцца і далей, пры трэцім чытаньні, праводзіць абструкцыю.

«Віленск. Утро» паведамляе аб новым расколе ў партыі „Вызваленьне“. У сувязі з апошнім паразуменьнем паміж „Пястам“ і „Вызваленьнем“, частка сябраў апошняго пастанавіла выйсьці с клюбу „Вызваленьня“ і арганізаваць новы клюб.

Сойм прыняў у трэцім чытаньні праект уставы аб ўстрыманьні выкананьня караў за, так званыя, лясныя праступкі ў вакругох апэляцыйных судоў: Варшаўскага, Люблінскага і Віленскага.

За граніцай.

У **Кітаі** зноў пачалося паўстаньне ў правінцыі Шэт-Шван. Гэнарал Танк-Сэн напаў на другіх гэнаралаў каля Шун-Кінг.

У **Мароко** паўстанцы атакавалі пазіцыі Айн-Айх і Баб-Моса. Атакі гэтыя закончыліся няўдачай: паўстанцы панясьлі вялікія страты. Аднак, ня гледзячы на апошнія няўдачы, Абдель-Крым не згаждаецца на „пераміры“, якое яму запрапанавалі французы.

З **Амэрыкі** паведамляюць, што прэзыдэнт Куліндж, які яшчэ нядаўна быў праціўнікам скліканьня конфэрэнцыі па кітайскаму пытаньню, цяпер, зьмяніў свой пагляд на гэтую справу і зьбіраецца выслаць на конфэрэнцыю дэлегацыю ад Амэрыкі.

Як паведамляюць з **Англіі**, на выбарах у Лёндане прайшоў кандыдат комуністых Цурцэль.

З **Бэрліну** паведамляюць, што 15 верасьня зноў пачнуцца гандлёвыя перагаворы паміж Нямеччынай і Францыяй.

З **Парыжу** паведамляюць, што францускі парлямэнт прыняў 415 галасамі проці 140 бюджэт апрацаваны міністрам Кайо. Сэнат таксама прыняў яго 278 галасамі проці 6. Паводлуг гэтага бюджэту даходы аблічаны ў 33.150.000.000 франкаў, а выдаткі ў 33.137.000.000 франкаў.

У **Сэрбіі** падпісаны пратакол угоды паміж радыкаламі і партыяй Радзіча. У сувязі з гэтым, сучасны кабінэт міністраў выйдзе ў адстаўку. У новым кабінэце партыя Радзіча атрымае некалькі партфэляў.

У. С. С. Р. Р.

Падзяка за шчырую службу.

З вялікім задаваленьнем газэта „Савецкая Беларусь“ пад загалоўкам „Трайны Саюз“, піша, што на паседжаньні польскага Сойму 26-VI ад імя Комуністычнае фракцыі, Незалежнае Сялянскае партыі і *Беларускае Сялянска-Рабочае Грамады* з крытыкай зямельнае рэформы выступіў камуністы Пашчук.

„Гаспадар“ — дзякуе!

Паўстаньне пашыраецца.

Як паведамляе „Dz. Wil.“, пачці — што ўся Беларусь ахоплена паўстаньнем. Паўстанцы спалілі вёску і станцыю Вярэйку. Высланы з Бабруйска бранявік паўстанцы абстралялі.

Шмат паўстанцаў крыецца ў вядомых Вараб'ёўскіх лясох Ігуменскага павету. Гэтымі днямі бальшавікі выслалі для „ліквідацыі“ гэтых паўстанцаў „карацельны аддзел“ пад кіраўніцтвам Смірнова, але паўстанцы не спалохаліся і прынялі бой. У рэзультаце, бальшавікі прымушаны былі да адступленьня — пры гэтым яны страцілі 17 чалавек і 3 кулямёты.

Менскі вокруг аб'яўлены на ваенным палажэньні.

Замест Салоўак—Кемь.

Пратэсты расейскага і заграпічнага пролетарыятаў прымусілі бальшавікоў зьліквідаваць „концэнтрацыйны лагер“ на Салавецкіх астравох. Але гэта яшчэ ня значыць, што бальшавікі пастанавілі зусім зьліквідаваць Салавецкі „засьценак“. Відома, што тут ідзе рэч толькі аб тым, каб перанясьці „засьценак“ у іншае месца. Як паведамляюць „Дни“, калегія ОГПУ (Чэ-ка) дала загад пабудаваць новы „концэнтрацыйны лагер“ каля Кемі. У гэты новы „лагер“ і будуць пераведзены, для далейшага катаваньня, ахвяры салавецкага „засьценка“, пасьля адпаведнай „разгрузкі“ ад „прэстаралых“.

Беззямельныя ў Расеі.

Ува ўсе горла бальшавіцкія агітатары крычаць аб тым, што ў іх „уся зямля аддана народу“. Хваліцца, што так у іх і зроблена. Аказваецца-ж вось што: на Беларусі шмат ёсьць маёнткаў (амаль ня ўсе), дзе гаспадараць камісары. Гэта так званыя „совхозы“. Абрабляюцца гэтыя землі работнікамі, якія знаходзяцца там у той жа „кабале“ як і пры памешчыках, або і яшчэ горшай. А вось, як паведамляюць савецкія газэты: у Гомельшчыне, 14 сямей „беззямельных“ ужо больш году хлапочуць прад савецкімі ўладамі аб нарэзцы ім зямлі... Гэта ўжо год хлапочуць, — значыцца дагэтуль зямлі ў іх ня было?

Вось дык „уся зямля працоўным“!

Яшчэ аб справе Шалешкі.

Зьмешчаная ў папярэднім нумары нашае газэты заметка аб расстрэле Шалешкі, мела выключную мэту — змусіць замешаных у этай справе асобаў даць выясьненьні. Але, як і трэ было спадзявацца, п. Л. рэагаваў на гэтую заметку звычайным для яго спосабам: лаянкай і брахнёй. У аднаднёўцы «Жыцьцё вёскі» напісана літаральна наступнае: «за гэты час жонка Шалёшкі *спакойна даставала* ад «жывога нябошчыка» пісьмы, у якіх ён пісаў, што ён жыў, здароў і добра устроіўся».

Мы катэгарычна сьцьвярджаем, што усё гэта—самая наглая брахня. Жонка Шалешкі на запытаньні цэлага шэрагу беларускіх дзеячоў, заявіла: *1) што ані воднага пісьма яна, за увесь час, ад мужа не атрымала і 2), што лёс яе мужа ёй зусім невядомы* і вельмі яе трывожыць. Жадаючы аканчальна высьвятліць гэтую справу, рэдакцыя «Грамадзкага Голаса» пастанавіла склікаць агульны сход беларускага грамадзянства, бяз розьніцы палітычных кірункаў.

Дзеля таго, што справа гэта надта важная, просім усіх грамадзян прыйці на сход, на які запрошана і жонка Шалешкі, якая ўжо дала сваю згоду прыйці на сход.

Сход адбудзецца ў нядзелю 26 ліпня, а 12 гадз. дня ў памешканьні Klûbu pracującej inteligencji — ul. św. Anny № 2.

Жыцьце провінцыі.

Урадавая дапамога на адбудову.

(*Бельскі павет*).

Сярод паветаў, асабліва пацярпеўшых ад сусьветнае вайны, знаходзіцца і наш Бельскі павет, асабліва яго ўсходняя часьць з жыхарствам выключна праваслаўным. Заходняя часьць павету, заселеная каталікамі, пацярпела значна менш. Прычынай гэтага тое, што каталіцкае жыхарства пры адступленьні расейскіх войск заставалася на месцы, тады як праваслаўнае—пагалоўна пакідала свае вёскі і выжджала ў Расею. У рэзультаце атрымалася: там дзе жыхары заставаліся — пачці усе будоўлі захаваліся цэлымі,

---

ную краскамі сенажаць... Сарваў красачку — і далей... А жонка? — Адна ёсьць жонка для гэткіх людзей, як ты і я, Галубоўскі,—гэта мастацтва, творчасьць— вось твая жонка, Галубоўскі!

Галубоўскі. Была адна, і то прагнала... з іншым зыйшлася. Цяпер намаўляе хэўру, каб мяне са сьвету зглаздзіць, каб магла за другога замуж пайсьці... Але я ня дамся!

Лякдугна. Ня дамся! — вось наш кліч! Але, але! Ня даймося!... Усе крычаць, паказваюць пальцамі: вось п'яніца!... Ну, дык што, што п'яніца? Якое вы маеце права крычаць на мяне: п'яніца? Што вы цьвярозыя, а я адзін п'яны? А ведаеш ты, Галубоўскі, што значыць: адзін?... Ібсэн добра сказаў: найдужэйшы той, хто адзін... Вось як! Дык што, што крычаць? Няхай крычаць! няхай б'юць! хай душаць нават...

Галубоўскі. Даўно ўжо душыць... (*паказваючы на грудзі*) тут душыць... Паміраць трэба...

Лякдугна. Паміраць? Хэ-хэ! паміраць! што сьмерць! — глупства! Ты, Галубоўскі, бессьмяротны, але ты пішы, Галубоўскі! (*бярэ сваю чарку*) Пі, Галубоўскі!

Манька. Ці пан Лякдугна даўно бачыў Міхася?

Лякдугна. Я бачыў, ты бачыў, ён бачыў, мы бачылі, вы бачылі, яны бачылі, але яна ня бачыла... Ха-ха-ха!

Манька. Я не жартую! Бачылі, ці не? Ці гэта праўда, што ён хутка ўжо зьбіраецца ехаць на ўнівэрсытэт?

Лякдугна. О, даўно ўжо пара яму ехаць, але наш брат ня надта любіць сьпяшацца: пасьпяшыш—людзей насьмяшыш! А ці-ж ён табе нічога й не сказаў, што ў канцы гэтага тыдня паедзе?

Манька (*спалохаўшыся*). У канцы тыдня?!

Лякдугна. Нічога не сказаў... Гм... (*падыходзіць да яе*). А што? Сумненька будзе без Міхася? Іншыя пацешаць. (*Хоча яе абняць*).

Манька (*адпіхаючы яго*). Што вы робіце? Кіньце!

Лякдугна. Чаму? Галубоўскі Міхасю нічога ня скажа, гаспадыня сьпіць...

Манька. Ну дык што? А я не хачу!

Лякдугна. Ня хочаш — як сабе хочаш!... Ты думаеш, што Міхась таксама табе верны?

Манька. Я ведаю...

Лякдугна. Нічога ты ня ведаеш, зязюлечка! (*Ізноў хоча яе абняць*).

Манька. Што вы? пан Лякдугна!

Сьцяпан (*уваходзіць, за ім* **Міхалка** *і 2 інш. госьці*). А, Лякдугна! Што я бачу! Фі! сорам! Табе хіба здавалася, што наша Манечка — гэта Муза Олімпійская... (*да гаспадыні*). Добры вечар, панічка!

Гаспадыня (*прачхнуўшыся*). Добры вечар!.. Добры вечар!...

Сьцяпан (*да госьцей*). Хадзеце, хлопцы, у гэты пакой, там спакайней будзе. (*Ідуць у сарэдзіну, за імі* **Міхалка**).

Лякдугна (*затрымоўваючы Міхалку*). Ты, крый Божа, не падумай, што я... Я так... толькі жартам, бо я крыху ужо таго... (*жэст*). Я перапрашаю...

(*Працяг будзе*).

а там, адкуль жыхары выехалі — усё зьнішчана пажарам.

Вяртаючыся, бежанцы знаходзілі на месцы сваіх сяліб толькі каменьні, вуглы і высокую, як лес, крапіву. Бежанец капаў зямлянку і ў ёй устраіваўся; ня было каня, ня было плуга; прыходзілася браць лапату і капаць градку пад бульбу; каб не памерці з голаду, бежанец зьбіраў у полі сьвінцовыя галоўкі ад снарадаў і майстраваў з іх лыжкі на продаж.

Улада спачатку не даглядала бежанцаў, бо бачыла ў іх «бальшавікоў». Выбары ў Сойм у 1922 годзе, і занятая пасламі ,,ад крэсаў'' выразна бальшавіцкая пазіцыя, толькі запэўнілі ўладаньне старых паглядаў. І толькі ў прайшоўшым 1924 г. Соймам быў прыняты закон аб матар'яльнай дапамозе пацярпеўшаму ад вайны жыхарству (ў выпрацоўцы гэтага закону нашы беларускія паслы удзелу ня прымалі, працуючы відаць згодна з лёзунгам бальшавікоў: ,,чым горай, тым лепей'').

На моцы прынятага Соймам закону, кожны селянін, у якога падчас вайны згарэлі (ці былі разабраны) будоўлі, можа атрымаць ад скарбу пазыку на ўзьвядзеньне новае будоўлі. Пазыка ня можа перавышаць 80 прац. вартасьці згарэўшых будоваў і павінна быць зьвернена ў працягу 10 гадоў уносамі, з прылічэньнем 4 прац., прычым, выплата начынаецца з 3-га году пасьля атрыманьня.

Гэты, вось, закон некаторыя сяляне нашага павету ўжо скарысталі. Так, напр., атрымалі пазыку гэткія вёскі: Піліпкі, Трашчоткі, Катлы, Белая і інш., — дзе пачалі ужо адбудоўвацца.

Як-бы аднабочна не аднасіцца да польскага ўраду, трэба прызнаць, што ўспомнены закон зьяўляецца сапраўдным дабром для бежанцаў. Знаю выпадкі, калі бежанцы ў працягу 3-х гадоў бадзяліся па чужых хатах, ня маючы срэдстваў нават зямлянку пабудаваць, — цяпер-жа ня толькі пачалі адбудоўвацца, але змаглі купіць каня, плуг і інш.

Шкода толькі, што атрыманьне пазыкі зьвязана з даўгою канцылярскаю валакітаю. Заявы аб пазыцы (deklaracje) складзены так трудна, што ня кожны, нават добра знаючы польскую мову, зможа іх належным спосабам запоўніць.

Б. К.

УСЯЧЫНА.

„Мужчынская сьмерць“.

У Сэрбіі арыштавалі жанчыну па прозьвішчу Рэніца. Яе абвінавачваюць, што яна атруціла сваіх 34 любоўнікоў. Трупы іх яна рубала на кускі, складала гэтыя кускі ў шкляныя слоікі і на гэтых слоіках рабіла надпіс: імя і прозьвішча ахвяры. Як выясьніла сьледзтва, з кожным з любоўнікаў яна жыла ня больш двух — трох месяцаў; пасьля пачыналіся спрэчкі, а ў канцы — канцоў — атручывала сваю ахвяру. З 34 чалавэк — 33 мелі ад 23 да 30 гадоў, а адзін зусім мальчонка — 17 год.

Дагістарычныя людзі.

У Мэксыцы, па вестках францускіх газэт, рудакопы знайшлі чалавечыя шкелеты. Вышыня гэтых шкелетаў ад 3 да 3½ мэтраў (больш 2 сажняў!).. — Вось дык узрост!

ТУТЭЙШАЯ ХРОНІКА.

— **Урадовае паведамленьне.** Камісар Ураду на м. Вільню падае да ведама заінтэрасаваных, што справы аб вайсковых атсрочках для закончаньня навукі прызыўным, якія радзіліся ў 1898 і 1899 г. г. і служылі ў войску 4 месяцы ахвотнікамі, альбо 1 год па прызыву (ці ня прымалі удзелу ў вайне з прычыны, незалежнае ад іх віны, — спазненьня павароту да краю шляхам рээміграцыі) і якім засталося да закончаньня навукі ня больш 1 года — могуць быць перагледжаны нанова (незалежна ад атрыманьня karty powołania). Дзеля гэтага, прызыўныя вышэйпаданай катэгорыі павінны зараз-жа падаць у Р. К. Ц. у Вільні прашэньне з далучэньнем адпаведных дакумэнтаў.

Абазначаны ў kartach powołania тэрмін яўкі ў вайсковую часьць на 15 г. месяца — пераносіцца на 20 г. месяца, да разгледжаньня справы.

— **Аб патэнтах для рамесьнікаў.** Скарбовыя ўлады атрымалі разьясьненьне, што рамесьнікі маюць права прадаваць свае вырабы без асобнага патэнту на права гандлю.

„Авадзень“. Выйшаў з друку № 10 сатырычнага беларускага журнала „Авадзень“. У нумары зьмешчана шмат ілюстрацый і цікавых жартаў.

— **Аўдіэнцыя ў Міністра Унутр. Справаў.** 18 ліпня Міністр Унутр Справаў п. Рачкевіч прыняў старшыню Час. Бел. Рады п. Паўлюкевіча. У часе аўдіэнцыі быў парушаны цэлы шэраг пытаньняў, зьвязаных з апошнімі падзеямі ў беларускім палітычным жыцьці. Між іншым, абгаварывалася справа прыняцьця дадатковых кандыдатаў на вучыц. курсы з Наваградчыны. Для аканчальнага урэгуляваньня ўсіх парушаемых справаў п. Паўлюкевіч у наступным тыдні выязджае ў Варшаву.

Юрыдычныя парады.

„Упаўнамоцнаму“. Пытаньне. Наша вёска мае ў суседнім маёнтку сэрвітут і заўсёды карысталася з пашы на абшары гэтага сэрвітуту. Есьць дакумэнты; па іх значыцца — пад сэрвітутам 120 дзес. У часе вайны шмат жыхароў нашае вёскі было ў „бежанцах“. Некалькі сем'яў не вярнуліся яшчэ й дагэтуль. Да сёлетняга году мы пасьвілі па сэрвітуце й хоць пан і забараняў, але ў Суд не падаваў. Сёлета пан падаў у Суд, абвінавачываючы нас за самавольную пашу; адначасна, пры дапамозе паліцыі, забараніў пасьвіць. Што рабіць?

Адказ: Трэба даказаць, што фактычна да сёлетняга году пасьвілі. Калі дакажаце, што вы фактычна карысталіся з пашы, дык адказываць у ўгалоўным парадку — ня будзеце. А дзеля таго, што вашае права на сэрвітут запярэчваецца — трэба падаць у Акружны Суд позву аб прызнаньні за вамі гэтага права і аб абавязаньні пана не пярэчыць вам у карыстаньні сэрвітутам.

Было-б выгадней для вас прасіць аб зліквідаваньні сэрвітуту. Пры гэтым, ваша вёска можа атрымаць на ўласнасьць ⅓ часьць усяго абшару, г. ё. 40 дзес. Пішэце больш па драбязна.

Чытачу А. Г—ку. Пасьля сьмерці маткі (у 1912 годзе) бацька мой сайшоўся з аднэй удавой і меў ад яе дзяцей (родзіліся у часе вайны 2 дзевачкі й сын). Запісаны яны на імя ўдавы маткі. Бацька з ёй разышоўся у 1920 годзе. Яна падала ў суд аб прапітаньні. Суд прысудзіў дзяцям і ёй ардынарыю. Бацька памёр у лютым г. году. Ці мае правы ўдава атрымоўваць ардынарыю ад мяне?

Адказ. Абавязак плаціць ардынарыю, як прапітаньне на незаконных дзяцей, — абавязак асабісты, і канчаецца са сьмерцяй абавязанага. Насьледнікі — законныя дзеці не адказываюць па такіх абавязаньнях. Значыцца фармальна — ўдава ня мае права спаганяць з вас ардынарыю.

Чытачу М. Саз—чу. *Пытаньне.* Ці мае правы бязьдзетная ўдава-мачыха на зямлю і, наагул, маемасьць памёршага бацькі і на якую часьць? Ці можа яна гэтыя правы перадаць каму іншаму?

Адказ. Удава мае права на 1/7 часьць нярухомасьці (зямля) і 1/4 часьць рухомасьці. Калі зямля надзельная і яе менш 8 дзес., дык выдзяліць ня можна. У гэтым выпадку ўдава мае права на супольнае з насьледнікамі карыстаньне зямлёю ў 1/7 часьці. Свае правы ўдава можа перадаць каму захоча.

Падп. Ш—лу. Бацька мой, а пасьля яго сьмерці (ў 1921 годзе) я, уладаем і карыстаемся 5 дзес. зямлі брата бацькі, які выехаў у 1909 годзе ў Амэрыку. Усе павіннасьці і г. п. аплачвалі мы. Дзядзька атрымаў пры выезьдзе 200 руб. але ніякага дакумэнту няма. Цяпер гэту зямлю хоча адабраць другі брат бацькі. Як бараніцца, і ці мае ён якія на зямлю правы?

Адказ. Як відаць з вашага пісьма, і бацька і вы карысталіся з зямлі — як з ўласнасьці. А незалежнае (зн. ні арэнда, ні запашка), маючае характар уласнасьці, карыстаньне з зямлі ў працягу 10 гадоў дае правы ўласнасьці. Пры гэтым залічаецца час уладаньня як бацькі, так і ваш, як насьледніка. Ніхто, апрача вас, на гэтую зямлю, значыцца, ужо правоў ніякіх ня мае. Калі дзядзька прэтэндуе на зямлю гэтую і падаў ужо ў суд — дакажыце сьведкамі, што бацька ваш, а пасьля яго сьмерці вы, уладаеце зямлёю як сваей з 1909 года. Калі не падаў у суд, — а вы хочаце пазбавіцца ўсялякіх спораў — падайце самі. Робіцца гэта вось як: падаецца ў Акружны Суд прашэньне, у якім трэба выясьніць тое самае што ў пісьме да нас, і прасіць каб Суд зрабіў мясцовы агляд зямлі і дапрасіў на месцы вашых 6-х сьведкаў, а калі суд знойдзе патрэбу — дык і вакольных людзей — і прызнаў за вамі права ўласнасьці па „даўнастнаму“ уладаньню. Атрымаеце выканаўчы ліст, зрабіце гіпотэку і ніхто вас чапаць ня будзе.

ГРАМАДЗЯНЕ!

Страшэннае няшчасьце спаткала нашу Дзяржаву. Выступіўшая з берагоў рэк вада заліла тысячы чалавечых сялібаў у паўднёвай Польшчы і ажно над самай Варшавай, пазбаўляючы тысячы жыхароў мястэчак і вёсак страхі і хлеба.

Гэта далёка ад нас тая старонка, дзе плыве Вісла, Сан і Днепр, але няма далечыні для чалавечага сэрца, якое яшчэ не абярнулася ў камень і адчувае чалавечае гора.

Наш дзяржаўны скарб робіць, што можа, каб памагчы гэтым няшчасным, але скарб Дзяржавы, якая нядаўна паўстала зьнішчаны шматгадовай няволяй і страшэннай вайной, не бяздонны і павінен здаваліваць тысячы розных неабходных патрэбаў.

Мы, грамадзяне тае самае дзяржавы, што й няшчасныя малапаляны, павінны з свайго боку нешта для іх зрабіць, падаць ім руку помачы, ратаваць іх, ня даць ім згінуць з голаду і бяды.

Памятайце! Ніхто не забясьпечаны ад неспадзеваак лёсу. Ніхто ня ведае, што можа заўтра на яго зваліцца, ці паводзьдзе, ці пажар, ці голад або мор, ці іншае няшчасьце. Сягоньня мне — заўтра табе. А хто-ж тады п дасьць нам руку помачы, калі мы самі нікому яе не падавалі.

Грамадзяне! Хто ня ведае, што ўсім нам сёньня цяжка!.. А аднак спытайцеся ў свайго сумленьня, — знойдзецца напэўна калі ня злоты, дык грош, хаця-бы колькі грошаў, каб абцёрці горкія сьлёзы бліжняга.

Грамадзяне!

Дайце, колькі хто можа на няшчасных пацярпеўшых ад паводзьдзя ў дзень збору ў нядзелю 19 ліпня 1925 г.

Віленскі Ваяводзкі Камітэт помачы пацярпеўшым ад паводзьдзя.

Рэдактар-Выдавец **Язэп Салавей**

Друкарня „Lux“, ву. Жэлігоўскага, 1. Тэлеф. № 203.